

Batoemi

Gerard L. Ouweneel

Degene die het hart wil ophalen aan heel veel roofvogels doet er goed aan Batumi op de lijst van wensbestemmingen bij te schrijven. Van die in Georgië aan de oostkust van de Zwarte Zee gelegen plaats is bekend dat er in de nazomer stromen roofvogels passeren, soms met dagtotalen die in de ogen doen wrijven. Dertig jaar geleden al dirigeerde Koos van Zomeren in een van de eerste hoofdstukken van zijn *Otto's Oorlog* de drie hoofdpersonen die kant op. Met het schitterende landschap en de adembenemende wespensdientrek als achtergrond zette de schrijver daar de contouren neer van het psychologische drama dat hij verder in zijn roman uitwerkte.

Pas sinds 2008 kwam het in de heuvels bij Batumi tot systematische tellingen. Alle eer aan de Belgen die hier met hun Batumi Raptor Count de organisatie op poten zetten. Ook gaven ze ruime publiciteit aan het spektakel van de tussen augustus en oktober meer dan een miljoen passerende roofvogels met soms vele tienduizenden exemplaren per dag. Hun inspanning was een win-winsituatie. Want inmiddels reist menig vogelaar in de nazomer of vroege herfst erheen. Desgewenst kan hij dan direct worden ingeschaard bij een telteam. Meedoen is een enerverende aangelegenheid, zij het soms een kwelling voor de nekspieren en een potentiële sollicitatie naar een hernia, viel eind-augustus 2013 op de telpost Saghalvasho te beluisteren. Dat was niet de enige rake opmerking. Hebt u belangstelling voor het gebeuren? Raadpleeg dan www.batumiraptorcount.org

Op 24 augustus zaterdagavond rond het spookuur voerde een busje ons Ineziagroepje van het vliegveld naar het onderkomen op de helling van Saghalvasho. Het stroomde van de regen, overigens in die week tot het vertrek de enige neerslag. Een paar honderd meter voor het logiesadres dacht het Fordbusje op de bepaald niet kinderachtige helling 'doe de rest zelf maar'. Eenmaal boven, bij het hospitagezin dat voor ons de slaapkamers had ontruimd, kwam er een maaltijd op tafel die model stond voor de uitgelezen spijzen en dranken die de hele week het verblijf verdere luister zouden bijzetten.

Wij prijsden ons gelukkig dat Pim Wolf erin was geslaagd het dichtst bij de heuveltop gelegen onderkomen te reserveren. Vandaar was het nog een sjouw, maar dat was een peulenschil vergeleken met de klim vanuit een lager gelegen logeeradres. Een uit Den Haag afkomstig team verkoos dan ook al de tweede dag een taxi, ondanks dat daarmee de kans kromp op Groene Fitissen, Kleine Klapeksters, Wielewalen en Noorse Nachtegalen die zich in de hellingbosjes ophielden.

Batumigangers staan voor de keus tussen twee telposten, Saghalvasho (Foto 1) en, meer in het binnenland, Shuama (Foto 2). De eerste kwam er in 2008 dankzij de vijfdaagse oorlog om Zuid-Ossetië tussen Georgië en Rusland. Het Georgische leger

richtte toen ter plekke een waarnemingspost in. Dat is Saghalvasho in feite nu nog, compleet met het geluid van lichte handvuurwapens. Daarover straks meer.

Foto 1. Uitzicht vanaf telpost Saghalvasko, Georgië, op 26 augustus 2011, met tellers in actie (Foto: Pim Wolf). *View of counting station Saghalvasko, Republic of Georgia, on 26 August 2011.*

Foto 2. Uitzicht vanaf telpost Shuamta, Georgië, 21 augustus 2011 (Foto: Pim Wolf). *View of counting station Shuamta, Republic of Georgia, 21 August 2011.*

Dagelijks worden beide posten door telteams bezet, waarbij opmerkelijk veel jonge dames. Tussen de posten is voortdurend portofooncontact. De posten liggen binnen elkaars zichtbereik, maar om Shuamta te bereiken is wel een uur nodig, inclusief een hele klim. Het is iedere dag opnieuw moeilijk voorspelbaar hoe de trekstromen zullen lopen, dus op welke post de waarnemer op een willekeurige dag frontloge zit. Gelukkig vallen op de meeste dagen beide posten in de prijzen.

Zondag 25 augustus was onze eerste Batumidag. Op Saghalvasho. 's Avonds kwam de boekhouding uit op 10.898 Wespendienen, 21 Zwarte Wouwen, 5 Slangenarenden, 20 Bruine Kiekendienen, 2 Steppekiekendienen, 16 Grauwe en 38 Grauwe/Steppekiekendienen. Voorts 1 Steppebuizerd, 50 Dwergarenden en 3 Visarenden. 'You are on a lucky day here', kreeg een bovenkomende Fin toegevoegd. Daar was geen woord mee miszegd. Met de Zwarte Zee links en het voorgebergte van de Kaukasus rechts stroomden aan het eind van de ochtend over een front van bijna 180 graden op aangename hoogte cohorten Wespendienen recht over Saghalvasto. Het duizelde. Ik kreeg associaties met zomer 1944 toen, ook over een breed front, over Nederland dagelijks formaties van honderden geallieerde bommenwerpers naar het oosten stroomden, taferelen die op het netvlies van een zevenjarige knulletje inbrandden als vitriool, zodat ze het hele leven bijbleven. Alleen bracht toen het gedreun van die paar duizend zware propellermotoren alles aan het trillen en speelde dit roofvogelschouwspel zich in stilte af, nu en dan onderbroken door een ver geweerschot, gesmoord gekreun van verrukking door vogelaars en kort door de tellers doorgegeven resultaten.

Foto 3. Zwerm Wespendienen (zoek de paar Zwarte Wouwen) opschroevend boven telpost Saghalvasho, 29 augustus 2011 (Foto: Pim Wolf). *Kettle with Honey Buzzards (and some Black Kites), in thermal over counting station Saghalvasho, Republic of Georgia, 29 Augustus 2011.*

Foto 4. Adult mannetje Grauwe Kiekendief in actieve vleugelrui, Kazbegi, Georgia; van de 28 verschillende adulte mannen die Pim Wolf op 4 september 2011 fotografeerde, was bij 4 ex. niet te zien of ze ruiden (maar dat kan ook gestaakte rui zijn geweest), 4 andere vertoonden geen rui en 20 ex. waren in duidelijke vleugelrui. Het merendeel van de trekkers had de eerste grote slagpen vervangen (43%), vele ook de 2de grote slagpen (34%) of de 3de (20%); bij 3% was de 4de grote slagpen bijna voltooid, en miste de 5de grote slagpen. (Foto: Pim Wolf). *Adult male Montagu's Harrier in active wing moult on migration; based on photographs of 28 adult males passing by at Kazbegi, Republic of Georgia, on 4 September 2011, Pim Wolf was unable to detect moult in 4 birds (but possibly arrested moult), 4 birds did not show any moult, 20 birds were in active wing moult (43% Primary 1, 34% P2, 20% P3 and 3% P4/5).*

Hoe de verdere week verliep is te zien op www.trektellen.nl en dan via de link 'andere landen' naar Batumi, welke site de resultaten van beide telposten apart opvoert. Aan het einde van de week stonden er voor onze zes dagen alleen al voor Saghalvasho 106.643 Wespddieven in de boeken. Op 2 september passeerden er 67.163 stuks en nog veel meer, waaronder een jaloersmakend aantal Zomertortels: 1625 stuks. En ook 250 Scharrelaars.

De Belgen waren er zich van bewust dat, zeker bij zulke aantallen, zonder discipline en spelregels niet te werken valt. Degene die voor het eerst op het telplatform verschijnt, valt een hartelijk welkom ten deel – althans indien het rustig is. De nieuwkomer krijgt de (bij)namen van alle heuvels ingeprent, namen die de hele dag voor aanwijzingen worden rondgeroepen. Vervolgens moet hij zich snel het jargon eigen maken, vaak een in half Engels half Frans gebezigde turbotaal. Zo betekent de uitroep 'twenty monpal' dat degene die uit een van de passerende trekstromen Wespddieven de andere soorten roofvogels oppikt, twintig Montague's Harriers of Pallid Harriers heeft geteld. Hij roept dat aantal door naar de collega die de telapparaatjes bedient. De tijd ontbreekt dan, of de vogels zijn te ver of te hoog, om ze te identificeren als

Steppekiekendief dan wel Grauwe. Over identificatiekwesities gaan de discussies de hele dag door, zeker als het gaat om juveniele Grauwe dan wel Steppekieken (zie Foto 5).

Onontbeerlijk is de functie van telverdeler, die optreedt als een soort floormanager. Want men moet als vogelaar annex vogelteller wel over een ijzeren gemoed beschikken om stoïcijns door te tellen indien òf de portofoon òf een van de anderen ‘eagle eagle’ meldt. Dat gebeurt nogal eens. Die 2^e september passeerden er vijf soorten arenden, nog afgezien van zes Visarenden. Zeker als de identificatie van een arend problematisch is, doet ieder graag mee en zwenken de telescopen als op commando in de aangegeven richting. Eens hoorde ik bij een verre probleemarend de dialoog ‘do you look at the eagle’. De reactie was, licht verwijtend, ‘no, I am counting’. De bewuste arend pakte uit als een Steppearend. Na alarmmomenten van nerveus gezoek in het uitspansel herstelde Simon Cavallès meestal de orde. Hij is een van de godfathers van de Batumi Raptor Count en controleert of na een onderbreking ieder zijn taak weer oppakt. Ook hield hij als telcoördinator overzicht op de vaak van richting veranderende of in elkaar overgaande trekstromen en op de thermiekkolommen waarvan de roofvogels gebruikmaken om opnieuw hoogte te nemen. Soms zijn er drie tot vier thermiekbellen tegelijk. De tellers kregen dan aanwijzingen over de zich wijzigende situatie.

Foto 5. Juvenile Grauwe Kiekendief op doortrek bij telpost Kazbegi, Georgië, 4 september 2011 (Foto: Pim Wolf). *Juvenile Montagu's Harrier on migration at Kazbegi counting station, Republic of Georgia, 4 September 2011.*

Alles wordt geteld, indien mogelijk inclusief het geslacht en de leeftijd. Bij hoge en/of verre trek was de toevoeging ‘no age’ vaak te horen en bij de Dwergarenden of het een lichte dan wel donkere fase betreft. Ook het aantal schoten wordt geteld. Het is de geweerdragers vooral om zangers te doen. Maar als er kans is op succes, ook om roof-

vogels. Er is al heel wat anti-jachtzendingwerk verricht, zowel door de Belgen maar nu ook door de rondom de telposten wonende Georgiërs die hun onderkomens verhuizen. Want deze lieden beseffen dat hun gasten weinig met het geschiet zijn ingenomen. ‘Vroeger moest je hier oppassen dat je niet voor je donder werd geschoten’, vertelde een Saghalvasho-habitué. De buit gaat de pot in. Zo schijnt het gerecht ‘Wielewalen met wodka’ een locale lekkernij te zijn... wellicht iets voor Hans ‘Dudeljo’ Dorrestijn, die niet onder stoelen of banken steekt dat hij vroeger een relatie onderhield met het distillaat en nu met Wielewalen. Een paar maal per dag kwam een locale adolescent met een opgestokte juveniele Grauwe Klauwier poolshoogte nemen. Met behulp van die klauwier probeert zo’n jongen sperwers te vangen, zowel Balkansperwers als de onze, *nisus* dus. De gevangen mannetjes gaan direct de pot in. De wijfjes zijn bestemd voor de kwarteljacht.

Foto 6. Juveniele Zwarte Wouw op doortrek bij telpost Kazbegi, Georgië, 4 September 2011 (Foto: Pim Wolf). *Juvenile Black Kite on migration at Kazbegi counting station, Republic of Georgia, 4 September 2011.*

De passage van roofvogels kan doorgaan tot in de late namiddag, ja tot in de vroege avond. Als op alle trektelposten valt het daarom zwaar om het tijdstip van vertrek te kiezen. Immers, het gevaar is levensgroot aanwezig 's avonds toegevoegd te krijgen ‘joh, je was net weg en toen kwam er zo’n mooie man Steppekiek vlak over de post...!’ Mij overkwam dat met drie laat in de middag overkomende Kroeskoppelikanen. Ondanks die honderden passerende Bijeneters en Wespdierven had ik toen een wespsteek opgelopen en het voor gezien gehouden, ook al omdat na steekervaringen eerder en elders, de medische diagnose luidde dat mijn aangename geurprofiel steekinsecten aantrekt. Bovendien, een half etmaal doorbrengen op het aambeeld van de zon is een hele zit, ondanks de aanwezigheid van een baldakijntje waaronder vooral

's middags de tellers annex waarnemers samenscholen. In de namiddag gaat het ver-
langen naar schaduw, een gerieflijker zit, de delicatessen van de Georgische keuken
en ook naar een pintje opspelen. Toen een van de Belgen dat laatste uitsprak, kreeg
hij te horen 'een beetje Belg neemt toch zeker zijn eigen bier mee...!' Dat was op een
hele drukke middag, eentje waarop Simon een dringend beroep deed op niet tot de
telteams behorende vogelaars mee te doen. Er waren toen zieken – de nachten kort, de
Georgische wijn voortreffelijk.

Batumi is een aanrader en ongetwijfeld zullen de komende nazomers veel Europese
(roof)vogelaars er heenreizen. Er is ook al een Batumi Bird Festival en enkele
Nederlandse vogelreisorganisaties gaan er jaarlijks heen. Het is ook gemakkelijk
alleen te doen, zoals de Hagenaars lieten zien. Een van hen betrof Rob Berkelder,
die in Nederland vaak de trektelpost De Vulkaan bij Den Haag bemant. Dat was te
merken. Tijdens een van die enerverende momenten dat men ogen tekort komt, gaf hij
als aanwijzing voor een ver weg afglijdende arend aan 'hij is nu boven de duintop'.
Waarvoor alle begrip.

Hulde aan onze zuiderburen voor het werk dat ze in Batumi verzetten.

Summary

Ouweneel G.L. 2013. Batumi Raptor Count. De Takkeling 21: 229-235.

In 2008, autumn raptor migration near Batumi, along the eastern shore of the Black
Sea in Georgia, was counted for the first time. Since then, a systematic count has been
organised annually, covering the major part of the migration period of major players
like Honey Buzzard, Black Kite, harriers, eagles, buzzards, sparrowhawks and fal-
cons. This report describes the ambience in which the counts take place, an interplay
between serious counts and the human condition.

Literatuur

- Gelpke C., Franken F., Willaert B & Stübing S. 2011. Einzigartiger Greifvogelzug zwischen
Schwarzem Meer und Kaukasus. Falke 58, Sonderheft: 448-451.
- Green A.W. 2012. Watching autumn hawk migrations in Batumi, Republic of Georgia. Hawk
Migration Studies 37(2): 10-13.
- Schirutschke M. 2013. Spektakulärer Greifvogelzug am Schwarzem Meer. Vogelschutz 2013(2):
14-17.
- Vansteelant W., Jansen J. & Verhelst B. 2010. Batumi Raptor Count: Monitoring van geconcen-
treerde roofvogeltrek aan de Oostelijke Zwarte Zee. Natuur.oriolus 76: 82-93.
- Verhulst B., Jansen J. & Vansteelant W. 2011. South West Georgia: an important bottleneck for
raptor migration during autumn. Ardea 99: 137-146.
www.batumiraptorcount.org
- Zomeren K. van 1983. Otto's oorlog. Arbeiderspers, Amsterdam.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl